

https://doi.org/10.31516/2410-5325.061.021

УДК 7.034(450)(045)

Т. П. Сухомлінова, викладач, Харківське музичне училище
імені Б. М. Лятошинського, м. Харків

stelmaxT@i.ua

https://orcid.org/0000-0002-7251-0793

ТИПОЛОГІЧНІ ОЗНАКИ ВІДРОДЖЕННЯ ЯК ІСТОРИЧНОГО ПЕРІОДУ РОЗВИТКУ МУЗИКИ В СИСТЕМІ МИСТЕЦТВ

На основі аналізу формування художнього мислення епохи італійського Ренесансу в дослідженні класифіковано наукові трактування відродження (як історико-художнього періоду, історико-типологічної моделі та поняття), розроблено систему ренесансних типологічних ознак: *система ідеалів, система символів та образів, система опозицій*. З метою виявлення спільних і відмінних ознак Ренесансу в різних національних культурах на різних часових етапах створена система критеріїв порівняльного аналізу, що має такі складові: висвітлення історичних умов формування та розвитку Ренесансу; розроблення засад періодизації процесу відродження; розгляд розвитку оновлення релігії, концепції державності, філософії, мови, науки, мистецтва.

Ключові слова: *італійський Ренесанс, Відродження, типологічні ознаки, система ідеалів, система символів та образів, система опозицій.*

Т. П. Сухомлінова, преподаватель, Харьковское музыкальное училище
имени Б. Н. Лятошинского, г. Харьков

ТИПОЛОГИЧЕСКИЕ ПРИЗНАКИ ВОЗРОЖДЕНИЯ КАК ИСТОРИЧЕСКОГО ПЕРИОДА РАЗВИТИЯ МУЗЫКИ В СИСТЕМЕ ИСКУССТВ

На основе анализа формирования художественного мышления эпохи итальянского Ренессанса в исследовании классифицировано научные трактовки возрождения (как историко-художественного периода, историко-типологической модели и понятия), разработано систему ренесансных типологических признаков: система идеалов, система символов и образов, система опозиций. С целью выявления общих и отличительных признаков Ренессанса в различных национальных культурах на разных временных этапах создана система критериев сравнительного анализа, которая имеет следующие составляющие: освещение исторических условий формирования и развития Ренессанса; разработка основ периодизации процесса возрождения; рассмотрение развития обновления религии, концепции государственности, философии, языка, науки, искусства.

Ключевые слова: *итальянский Ренессанс, Возрождение, типологические признаки, система идеалов, система символов и образов, система опозиций.*

T. P. Sukhomlinova, teacher, B.M. Liatoshynsky Kharkiv Music School, Kharkiv

TYOLOGICAL SIGNS OF RENAISSANCE AS A HISTORICAL PERIOD OF MUSIC DEVELOPMENT IN THE SYSTEM OF ARTS

The aim of the article is to develop a system of the typological features of the Italian Renaissance.

Research methodology. The research methods are due to the need to reveal the topic of interest. Among them: — the historical and typological involved in establishing the typological features of Renaissance; the paradigm used to establish a model system at all stages of Renaissance; Cultural suggestion due to the fact that the music Renaissance takes on the background of the general features of artistic culture of the time; dialectical is used to establish the typological features as a multifaceted and controversial artistic reality.

Results Based on the analysis of the formation of the artistic thinking of the Italian Renaissance era, the study reveals the typological features of Renaissance era, which include: a change in social thought and world perception; cyclicity as a principle of historical and artistic process development; an imitation of ancient traditions that are significant for the national consciousness; a competition and reliance on the model; anthropocentrism (the formation of a creative personality, individualism, freedom of a person, people, patriotism, statehood); the renewal of religiosity; a system of ideals; a system of symbols; an opposition system; the development of science, culture, art.

The novelty of the study is the further study of the Italian Renaissance. In particular, the classification of scientific interpretations of the Italian Renaissance is given, i.e. a system of typological features of the Italian Renaissance. In order to identify common and distinctive features of Renaissance in different national cultures at different time lines, a system of benchmarking criteria has been developed.

The practical significance. The practical value of the study is the possibility of using the obtained results in the training courses “History of World Culture”, “History of World Music” at music colleges. Along with this, the practical significance of the results of the study is in the prospect of the widespread use in further studies in musicology.

Key words: *Italian Renaissance, Renaissance, typological signs, system of ideals, system of symbols and images, system of opposition.*

Постановка проблеми. З метою визначення типологічних ознак Ренесансу в дослідженні обрано італійське Відродження XV – XVI ст., яке набуває значення типологічної моделі, що специфічно втілюється в мистецтві майбутнього. Італійський Ренесанс є найбільш ранньою історико-художньою формою відродження, у якій виникло його поняття. Саме доба італійського Ренесансу набула ґрунтового осмислення в гуманітарній науці.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Для виявлення типологічних ознак Ренесансу й визначення їх специфічних проявів доцільно

звернутися до вивчення концепцій провідних учених щодо італійського Відродження. Розгляд наукових підходів до розроблення періодизації італійського Ренесансу засвідчив, що в сучасній науці загальноприйнятою є запропонована авторами «Всесвітньої історії мистецтв» (за загальною редакцією Ю. Д. Колпинського): Проторенесанс (остання третина XIII-XIV в); Ранній Ренесанс (поч. XV — кін. XV ст.); Високий Ренесанс (кін. XV — поч. XVI ст.); Пізній (Трагічний) Ренесанс (друга третина XVI — кін. XVI ст.) (Колпинский, Ю. Д. и Ротенберг, Е. И. (Ред.), 1962).

Як відомо, термін «Відродження» вперше використав Жюль Мішле (XIX ст.) (Барг, 1987). О. Ф. Лосев зауважує, що термін «Ренесанс» у точному розумінні цього слова стосуються лише Італії XV–XVI ст. (Лосев, 1978). Американський науковець Sandra Sider, досліджуючи італійський Ренесанс, зазначає: «Модель Ренесансу гуманістичної освіти зберігалася в західному світі до середини XX століття» (Sider Sandra, 2005, с. 311). Продовжуючи думку дослідниці, зазначимо, що та ренесансна модель гуманістичної освіти, яка в західному світі збереглася до середини XX ст., стала взірцем і для сучасної світової культури.

Л. М. Баткін (Баткин, 1989) зазначає: хоча поняття взірця та індивідуальності є протилежними, тяжіння до взірцевості в ренесансній культурі стало основою формування особистої індивідуальності художника. Наявність взірцевості в ренесансній концепції індивідуальності стає провідним ідеалом, який відіграє важливу роль в епосі та відповідає їй.

Лосев (1978) вважає, що поява епохи Ренесанс пов'язана з особливостями історичного розвитку суспільства, зміною світогляду, звільненням робітника від феодалної залежності. Розвиток міста зумовив вільну діяльність — промислову та творчу (наука, філософія, мистецтво).

М. А. Барг (1987) підкреслює, що епоха Ренесансу — нова фаза розвитку європейського суспільства. Антропоцентризм, як головна типологічна ознака доби, є основою нової на той час системи культури. Античний досвід став основою для епохи Відродження та вдосконалення її митців.

Е. Гарен (1986, с. 34) звертає увагу на те, що характерною ознакою епохи Відродження стало «прагнення бунту», розриву зі старою середньовічною системою. Виникла необхідність ствердження нових форм мислення суспільства. В основі відродження класичних знань полягала не їх імітація, а оновлення взірця для створення нової культури. Щодо трактування індивідуального, Е. Гарен підкреслює: його критерієм є гармонічне поєднання із суспільним.

Ренесансне «змагання» з античною культурою мало на меті перевершити взірець. Так уважає О. Г. Рощенко й зауважує, що «...змагання є природною якістю процесу розвитку людства, що проявляється в різних формах» (Рощенко, 2010, с. 416). Згідно з концепцією дослідниці, самосвідомість ренесансного розуму має на меті створення «homo nova» (Рощенко, 2009, с. 291), який пов'язаний з актуалізацією відродження релігії, державності, мови, мистецтва. Вона підкреслює: предмет відродження доби Ренесансу є системним, комплексним. Концепція науковця належить до комплексу послідовності ренесансних ідеалів: культ людини, культ держави, мова, мистецтво.

Взірець є основою формування та ствердження національної мови. Італійський науковець XIX ст. Francesco De Sanctis наводить приклад основоування на взірці у сфері мови, цитуючи Данте Аліг'єрі: «Гідні всілякої зневаги ті кепські італійці, котрі зневажають наш прекрасний вольгаре; якщо цим і можна йому докорити, так це тим, що він звучить у продажних устах цих зрадників» (De Sanctis Francesco, 1958, с. 139). Завдяки величчю генія Данте народна мова, така як латина, набула писемності й здатності висловлювати високі думки та почуття в поетичній і науковій літературі.

В. В. Бібіхін (1998, с. 38–39) зазначає, що «італійський Ренесанс не є національним явищем», він існує поза часом та межами країн. Його сутність полягає в постійному пошуку теперішнього, яке є майбутнім, де твориться минуле.

Мета статті — розробити систему типологічних ознак італійського Ренесансу.

Виклад основного матеріалу дослідження. В італійському Ренесансі важливу роль відігравала естетика взірця — антична культура, за переосмисленими традиціями якої відбулося становлення ідеалів Відродження. У дослідженні, як приклад, використовується італійський Ренесанс, вивчення якого вможливило розроблення системи типологічних ознак для проєкції на предмет дослідження.

Розкриттю сутності відродження сприяють споріднені з ним поняття циклу й циклічності як принципів історичного становлення. Цикл, як рух по колу та періодичне повернення до його початку, є ознакою перевороту, що притаманно відродженню. Кожен історичний період одночасно відбиває попередні, тому поява нового циклу, перевороту, руху відбувається в модифікованому вигляді. Схема будь-якого циклу складається з таких фаз: становлення, зрілість, криза, занепад (Яковець, 1999). Особливістю будь-якого історичного циклу є нерівномірність його складових. Концепція кризи — невід'ємна для кожного історичного періоду й виконує функцію поштовху для майбутнього

злету, що притаманно ренесансному процесу оновлення національної культури. Наявність ознак перелому й поступовості розвитку властива Ренесансу не тільки в аспекті зв'язків з попередньою культурою, але й культурою наступної доби. Це свідчить про те, що циклічність — типологічна ознака ренесансної доби.

Важливим фактором ренесансної дійсності є явище перевороту, що відбувається у свідомості, філософії, науках, релігії, мистецтві й постає як один з історичних факторів і передумов формування Ренесансу. Зміна суспільного мислення, духовних пріоритетів, утрата середньовічної суворості є переломом в історичній епосі Ренесансу, що є однією з типологічних ознак відродження. Релігійний переворот, який відбувся в першій половині XVI ст. в Німеччині, породив протестантизм, що заперечував ренесансні ідеї. На думку О. Ф. Лосева (1978, с. 554), «особистість, підпорядкована суворим правилам релігійної моралі і постійно бореться зі своїми гріхами, не є вільною, що суперечить ідеалу Відродження».

З метою виявлення спільних і відмінних ознак Ренесансу в різних національних культурах на різних часових етапах доцільно застосувати методологічні засади порівняльного аналізу, система критеріїв якого має такі складові: висвітлення історичних умов формування та розвитку Ренесансу; розробка засад періодизації процесу відродження; розгляд розвитку оновлення релігії, концепції державності, філософії, мови, науки, мистецтва.

Культ розуму (ренесансний ідеал) впливає на галузі діяльності творчої людини. Художник знається на філософії та науках — математиці, анатомії. Культ краси пов'язаний з науковим пізнанням природи: художник розкриває красу Божественного творіння, тому тяжіє до реалізму та рельєфності відтворення дійсності. Основним принципом художнього світогляду естетики Ренесансу є гуманістичний неоплатонізм, який проявлявся в обґрунтуванні вільної, особистісно-матеріальної людини в усіх соціальних сферах її життя.

Ренесансне за змістом поняття «індивідуалізм» є показником історичного прогресу доби. Відтак, індивідуалізм — типологічна ознака Ренесансу, специфіка якої полягає у ствердженні сильної, земної людини, котра мислить і діє артистично, тяжіє до постійного пошуку досконалості та досягнення статусу богорівності. Звідси в мистецтві відбувається взаємодія макро- й мікросвітів, світського та релігійного начал. Ренесансне світосприйняття базувалося не тільки на земних, але й на божественних прагненнях людини. Саме це зумовлює таку типологічну ознаку Ренесансу — протиріччя творчої сили людини з її земною обмеженістю та безпорадністю. Людина може

творити, але не може виконувати загальносвітові та божественні функції. Усвідомлення обмеженості власних можливостей породжує в душі ренесансної людини трагічне відчуття недосконалості. У зв'язку із цим у своїй праці О. Ф. Лосєв (1978, с. 451) використав термін «модифікований Ренесанс», наглядними проявами якого є герої В. Шекспіра (Юлій Цезар, Макбет, Гамлет, Отелло), М. де Сервантеса (Дон Кіхот), Фр. Рабле (роман «Гаргантюа і Пантагрюель»), філософські вчення Н. Мак'явеллі, Фр. Бекона.

Античний досвід — базис епохи Відродження та вдосконалення її митців. Античність поставала як історико-культурний еталон, досягнення якого належало прагнути, особливо в галузі мистецтва та духовної культури. Історична дистанція між добою Ренесансу та його античним ідеалом сприяла актуалізації понять «пробудження», «воскресіння», «відродження».

Антична ідея циклічності історичного розвитку набула значення типологічної ознаки Ренесансу. Перебіг подій стає цілеспрямованим в історичному розвитку, завдяки зусиллям творчої людини з можливістю використання спадку минулого. Цим пояснюється типологічна ознака Ренесансу — базування на попередньому досвіді.

Культ природи став утіленням краси, джерелом радості, гармонії творіння. Призначення природи — служити людині. Людина стосовно природи набула двох функцій — її складової й охоронця. Ренесансне осмислення феномену людини, заміна теоцентризму на антропоцентризм стає основною ознакою доби Ренесансу. Людина Відродження орієнтована на досягнення цілей, постійний творчий розвиток та самовдосконалення. М. А. Барг (1987, с. 256) вважає, що «природа є провідною ідеєю натурфілософії, держава — ідеєю моральної філософії, які співвідносяться між собою в ренесансній добі». Тобто картина природи та людського суспільства існують у взаємозв'язку.

Через розрив зі старою середньовічною системою постала необхідність ствердження нових форм мислення суспільства (виховання, спілкування, взаємозв'язки людини з природою). Основою відродження класичних знань — є не їх імітація, а оновлення взірця для створення нової культури. Важливе значення мало вчення про державу та керування нею для загального блага народу. Осмислення соціальної ролі ренесансної інтелігенції, значення якої полягало в здобутті наукових знань для суспільства, зумовило культ розуму. Визнання цінності науки та знань для влаштування земного буття людини стало характерною ознакою епохи Відродження. Виникає новий тип творця — «універсальний художник» (Гарен, 1986, с. 28), у творчості якого поєднуються наука, уявлення про світ, поезія, мораль, політика. Необхідним

підтвердженням науки є дія, практика та досвід. Такий митець як власник безмежної свободи (що робить його богорівним) створює неповторний світ, де він — посередник між світом природи та світом, який він створив сам. Звідси відповідальність людини-творця за формування своєї сутності, її зростання. Такий митець є «підсумковим виразом» культури епохи Відродження (Гарен, 1986, с. 28).

Наявність взірцевості в ренесансній концепції індивідуальності стає провідним ідеалом, який відіграє важливу роль в епосі та відповідає їй. Функція ідеалів полягає в соціалізації потреб та бажань індивіда. Завдання ідеалів — допомогти індивідові пізнати особисті духовні бажання крізь призму соціальних цінностей. На думку Л. М. Баткіна (1989, с. 28), «індивідуальність — це ідея та категорія, у якій виражається стосовно кожної людини нова історико-політична реальність з усіма сферами життя». В епоху Відродження вона посідає перше місце, на відміну від первісності соборності Середньовіччя, де індивід повинен був уникати оригінальності. Ця особливість зумовила основну проблему Відродження — як поєднати свободу індивідуальності та спільноту людей у гармонію світобудови. Взаємодія традиційного, стародавнього й індивідуального спричинила «надзвичайний поворот самобутнього бачення світу» (Баткин, 1989, с. 5), де колишні ідеї, традиції насичуються новим баченням дійсності та набувають нової якості культури.

Особливість індивідуальності — її постійний змістовний пошук, який триває й нині. Індивідуалізм є одвічним, оскільки в основі має духовну ознаку, тяжіє до високих цінностей, де людське життя визначається у сфері самосвідомості. Відродження як епоха, у якій поєдналися античний, середньовічний, новоевропейський культурні змісти, стало окремим ступенем у формуванні поняття особистості, яка віднайде себе в епоху Просвітництва. Цей факт засвідчує, що індивідуальність є ренесансною ознакою, яка існує в кожній історичній епосі й оновлюється у взаємодії з особливостями певної історико-культурної доби.

Ренесансний індивідуалізм, близький до антропоцентризму, актуалізує постійне змагання з дійсністю. Згідно з О. Г. Рощенко (2010), у жанрово-стильовій системі мистецтва Ренесансу змагання (*concertato*) передбачає відродження античних ідеалів та суперництво митців з класичними взірцями. Основна мета творчого змагання є досягнення й перевершення взірця. У давньогрецькій міфології характерною ознакою є боротьба смертних з богами, їх прагнення досконалості в майстерності (Прометей — переродження переможеного). Ритуальне змагання в майстерності співу та віршування стало прообразом ренесансного суперництва з антико-класицистичними взірцями (буколізм — змагання в піснях пастухів). Що стосується культури Давнього

Риму, то вона збагатила трактування суперництва не тільки з природою, але й грецьким мистецтвом (Вергілій — Феокрит, Гесіод, Гомер). Надалі самого Вергілія багаторазово наслідували. Культурну спадщину античних та класичних вірців переосмислювали та наповнювали новою духовністю, яка набувала нового емоційного стану та змісту. Музикознавець формулює висновок, згідно з яким процес змагання та вдосконалення є одвічним і нескінченним, що стверджує його як ренесансну ознаку, для будь-якого історичного періоду. Творче змагання набуло свого прояву в принципі *concertato*, який притаманний як концерту, так і іншим жанрам, зокрема опері, особливо хоровим сценам.

О. Г. Рощенко підкреслює, що предмет відродження доби Ренесансу є системним, комплексним. Концепція науковця складається з комплексу послідовності ренесансних ідеалів: культ людини (ренесансний розум, самопізнання, які сприяють формуванню ідеальної людини); культ держави (мета відродження держави мотивувала ренесансну свідомість рівнятися на Давній Рим); мова (як засіб об'єднання держави стає головним завданням італійського Ренесансу); мистецтво (відродження античної культури, зумовлене сукупністю ідеалів, до яких тяжіла ренесансна свідомість). Функція античної культури в епоху Ренесансу — зв'язок між минулим і майбутнім. Досягнення вірця та його перевершення породжують ренесансний принцип змагання, що надає художньому мистецтву ознак концертності.

Наукові трактування Відродження містять систему змістів, зміна яких зокрема впливає на саме поняття. Так, якщо йдеться про Відродження як конкретний історико-художній період, то його написання, відповідно до наукової традиції, потребує великої літери. Якщо йдеться про відродження як історико-типологічну модель, у якій відображена система властивих ренесансній свідомості ознак, у такому разі слід писати з малої літери. Якщо йдеться про тлумачення відродження як поняття, то таке трактування також необхідно писати з малої літери.

Узагальнення ознак відродження як поняття дозволяє надати таку класифікацію наукових трактувань ренесансу:

- Відродження як історико-художня епоха (як історично-перехідний етап);
- відродження як тип світогляду;
- відродження як функція оновлення;
- відродження як позаісторична та позанаціональна категорія.

Аналіз наукової літератури, де виявлено типологічні ознаки відродження, уможливорює розробити наступну систему ренесансних типологічних ознак, яка має три рівні — *система ідеалів*, *система символів*

та образів, система опозицій, що є результатом взаємодії перших двох рівнів.

Так, перший рівень — це *система ідеалів*, властивих добі, що вивчається. Серед них:

- *Культ держави* як форми суспільного устрою, організація держави в єдине ціле. В епоху Ренесансу в європейських країнах важливого значення набуло створення міцної держави. Як відомо, Італія була роздробленою державою майже до ХІХ ст. Недосяжність державного імперського статусу зумовила поширення трагізму пізньоренесансної доби. Мак'явеллі як один з провідних політичних діячів того часу пропагував єдність народу й відновлення його батьківщини, вимагав жорсткої державної влади для наведення порядку. Патріотизм — державний ідеал Ренесансу, оскільки суспільне благо є головнішим, ніж індивідуалізм (Лосев, 1978).

- *Культ людини*, що проявлявся в антропоцентризмі, пов'язаний із пошуком досконалої особистості й індивідуальності. Головною вважається людська особистість зі своїми індивідуальними потребами, внутрішніми й зовнішніми, мріями про свободу та прогрес. Обожнення людини (культ Прекрасної Дами як віддзеркалення духовної краси Богородиці; культ лицарства; культ науки, філософії, мистецтва).

- *Культ розуму*, його основи на досвіді є характерною ренесансною ознакою того часу. Згідно з висловом О. Ф. Лосева, «людський розум вважався великим та всеосяжним, що в змозі захистити істини віри та науково досягнути світобудову» (Лосев, 1978, с. 158). З культом розуму в добу Ренесансу тісно пов'язане поняття моралі. Francesco De Sanctis зокрема зазначає: «мораль — це «Nosce te ipsum», тобто пізнання самого себе. Людина при житті перебуває в одному зі станів, що становлять зміст моралі: у стані гріха, каяття або благодаті» (De Sanctis Francesco, 1958, с. 157). Генії доби Відродження пов'язували розвиток людського розуму з розквітом релігії, науки, філософії, мистецтва.

- *Культ краси* та наукове пізнання природи є важливим принципом для образотворчого мистецтва епохи Ренесансу. Гармонія, що передбачає об'єднання різного, слугує джерелом краси. Значення й мета гармонії — упорядкувати різні частини так, щоб вони узгоджувались і створювали красу. Втілення, досягнення краси шанується як твір мистецтва. Краса — категорія, завдяки якій поєднуються природа й мистецтво.

Для виявлення типологічних ознак Ренесансу в мистецтві є необхідним складання *системи символів та образів*:

- символізація образів греко-римських богів та героїв античного мистецтва (зокрема картини «Народження Венери», «Венера і Марс»,

«Паллада і кентавр» Ботічеллі; «Вахх» Мікеланджело) є ознакою Відродження, національних основ культури. Характерною особливістю є наявність масштабного сюжету з людським інтимним художнім трактуванням;

- символізація релігійних образів (Давид, Христос, Богородиця, Іоан Хреститель, Трійця, Страсті Христові), які є реалістичними, емоційними, наближеними до людської природи;
- звернення до фольклору як національного першоджерела. Народна тематика значно розширила жанрову та емоційну сферу мистецтва. Широко використовувалися тематика й образи сільського, міського життя, його побуту та традицій;
- образ лицаря, що символізує людину ренесансного типу, у якому поєднуються високі чесноти — благородство, духовність, чесність, хоробрість, вихованість, краса, витонченість, доброчесність. Поряд з образом лицаря постає образ прекрасної дами, котра є стимулом для героїчної діяльності лицаря;
- образи природи, пір року, весни як оновлення природи, коло, сонце, створення світу тісно пов'язані з культом розуму, природи та краси («Весна» Ботічеллі).

Третій рівень систематики ренесансних типологічних ознак пов'язаний із *системою опозицій* цінностей Відродження: єдність — різноманітність; порядок — свобода; воля — неволя; індивідуальність — держава, (народ — влада); світське — церковне; божественне — земне; теоцентризм — антропоцентризм; єдність віри — конфесійність; оптимізм — трагізм; краса — потворність. Поєднання символів-знаків двох релігій греко-римської (поганської) та християнської (Данте Аліг'єрі, концепція «Божественної комедії»).

У межах музичного мистецтва ренесансна опозиція єдності-різноманітності проявилася специфічно. Зокрема домінування поліфонічного стилю як прояву єдності поєднувалося з буянням фантазії як вияв різноманітності. Ця опозиція проявляється й у межах зіставлення світської і церковної видів музики. Кожен з них характеризується єдністю (відношення до певного виду) і жанровим розмаїттям (від монументальних жанрів до мініатюр), різноманітною тематикою. Особливістю музичного мистецтва італійського Ренесансу (на відміну від музики Середньовіччя) є відтворення змісту вербального тексту засобами музичної виразності, як про це свідчить зокрема концепція Сандри Сідер (Sandra Sider, 2005, с. 160): «музика ренесансу спробувала спроектувати зміст тексту». Сформовані в добу Ренесансу особливості роботи композиторів з вербальним текстом набули поширення у творах майстрів наступних поколінь та інших національних шкіл.

Взаємодія єдності й різноманітності — ознака ренесансного художнього мислення, яка набула втілення на історично різних етапах розвитку ренесансної свідомості. Добу Ренесансу визначають динаміка історичного розвитку мистецтва, наявність певної кульмінації. Незбіг кульмінації в періодизації Ренесансу з точки зору візуального (Леонардо да Вінчі 1452–1519) та музичного мистецтв (Джованні Палестрина 1525–1594) свідчить про наявність кульмінаційних хвиль як ознаки Ренесансу.

Ренесансна опозиція оптимізм-трагізм проявляється в процесі історичного розвитку. Оптимістичні ствердження могутності особистості, сформовані на ранніх етапах розвитку Ренесансу й закріплені в його високій фазі, змінюються в пізньому Ренесансі невпевненості щодо можливості досягнення ідеалів особистості, що претендує на богорівність. Наприкінці розвитку Ренесансу («модифікований ренесанс» — термін О. Ф. Лосева (1978, с. 451) змінюється сутність трактування антропоцентризму, розуміння можливостей особистості, котра тяжіє до свободи, обмеженості власних можливостей та безпомічності перед вічним життям, перед Богом, що призводять до трагізму світосприйняття. Поєднання оптимізму й трагізму — одна з ключових ознак доби пізнього італійського Ренесансу: діалектика протилежностей у мікрокосмі сприяє формуванню гармонічної особистості. Модифікований Ренесанс продовжує існування в кожній історичній добі в нових проявах, де відбувається боротьба ідеалів особистості-героя з протилежною реальністю суспільства. Антивідродження та титанізм зумовлюють конфлікт згасаючої ренесансної епохи. Гуманістичний ідеал, класичне наслідування античності, реалізм у мистецтві, наукове пізнання природи наповнювалися новим змістом (Лосев, 1978).

Висновки. На основі аналізу формування художнього мислення епохи італійського Ренесансу виявлено такі типологічні ознаки ренесансної доби:

- зміна суспільного мислення та світосприйняття;
- циклічність як принцип розвитку історико-художнього процесу;
- наслідування стародавніх традицій, що є визначними для національної свідомості;
- змагання та орієнтування на взірці;
- антропоцентризм (формування творчої особистості, індивідуалізму; свобода людини, народу, патріотизм, державність);
- оновлення релігійності;
- система ідеалів;
- система символів;
- система опозицій;

– розвиток науки, культури, мистецтва.

Перспективи подальших наукових досліджень пов'язані з продовженням вивчення особливостей ренесансної доби в різних національних культурах на різних часових етапах.

Список посилань

- Барг, М. А. (1987). *Эпохи и идеи: Становление историзма*. Москва: Мысль.
- Баткин, Л. М. (1989). *Итальянское Возрождение в поисках индивидуальности*. Москва: Наука.
- Бибихин, В. В. (1998). *Новый Ренессанс*. Москва: МАИК «Наука», «Прогресс-Традиция».
- Гарен, Э. (1986). *Проблемы итальянского возрождения*. Москва: Прогресс.
- Колпинский, Ю. Д. и Ротенберг, Е. И. (Ред.). (1962). *Всеобщая история искусств*. (Т. 3). Москва: Искусство.
- Лосев, А. Ф. (1978). *Эстетика Возрождения*. Москва: «Мысль».
- Рощенко, Е. Г. (2010). Принцип concertato и его роль в Favola in musica Клаудио Монтеверди «Орфей». М. Р. Черкашина-Губаренко (Ред.-сост.). *Научный вестник Национальной музыкальной академии Украины имени П. И. Чайковского*, 89, (Современный оперный театр и проблемы опероведения: сборник статей) 415–429. Киев: НМАУ имени П. И. Чайковского.
- Рощенко, О. Г. (2009). Обрії ренесансної рефлексії. І. Д. Безгін (Наук. керівник теми і головн. наук. ред.). *Актуальні проблеми мистецької практики і мистецтвознавчої науки: Мистецькі обрії*, 2 (11), 291–295. Інститут проблем сучасного мистецтва, Академія мистецтва України. Київ: ІПСМ АМУ; КЖД «Софія».
- Яковец, Ю. В. (1999). *Циклы. Кризисы. Прогнозы*. Москва: Наука.
- De Sanctis Francesco. (1958). *Storia della letteratura italiana*. Torino.
- Sider Sandra. (2005). *Handbook to life in Renaissance Europe*. New York.

References

- Barg, M. A. (1987). *Epochs and ideas: The formation of historicism*. Moscow: Mysl. [In Russian].
- Batkin, L. M. (1989). *The Italian Renaissance in search of individuality*. Moscow: Science. [In Russian].
- Bibikhin, V.V. (1998). *New Renaissance*. Moscow: International Academic Publishing Company «Science», «Progress-Tradition». [In Russian].
- Garin, Eugenio (1986). *Issues of the Italian Renaissance*. Moscow: Progress. [In Russian].
- Kolpinsky, Yu. D. and Rotenberg, E. I. (Ed.). (1962). *Universal Art History*. (Vol. 3). Moscow: Iskusstvo. [In Russian].
- Losev, A. F. (1978). *Aesthetics of the Renaissance*. Moscow: «Mysl». [In Russian].
- Roshchenko, E. G. (2010). The principle of the concertato and its role in Favola in musica Claudio Monteverdi «Orpheus». M.R. Cherkashina-Gubarenko (Ed., Ed.). *Scientific Bulletin of the Petro Tchaikovsky National Music*

Academy of Ukraine, 89, (Modern Opera House and Issues of Operology: a collection of articles) 415-429. Kiev: P. I. Tchaikovsky NMAU. [In Russian].

Roschenko, O. G. (2009). Horizons of the Renaissance Reflection. I. D. Bezghin (Scientific supervisor of the topic and chief sciences ed.). *Current issues of artistic practice and art criticism: Art horizons*, 2 (11), 291-295. Institute for Modern Art Issues, Academy of Arts of Ukraine. Kyiv: Institute for Modern Art Issues of the National Academy of Arts of Ukraine; Publishing house "Sofia". [In Ukrainian].

Yakovets, Yu. V. (1999). *Cycles. Crises. Forecasts*. Moscow: Nauka. [In Russian].

De Sanctis Francesco. (1958). *Storia della letteratura italiana*. Torino. [In Italian].

Sider Sandra. (2005). *Handbook to life in Renaissance Europe*. New York. [In English].

Надійшла до редколегії 25.04.2018 р.